

Myšlení

Co je to myšlení?

Definice

Myšlení je kognitivní proces zahrnující:

- zpracování informací
 - řešení problémů
 - Plánování
 - Abstrakci
 - Analýzu
 - tvorbu konceptů.
-
- Myšlení je primárně o uvědomování si vztahů mezi objekty a ději v prostředí

Co ovlivňuje myšlení?

Co ovlivňuje myšlení?

- Biologické faktory: genetika, stav mozku, neurotransmitery
- Sociální faktory: kultura, výchova, sociální prostředí
- Emoční faktory: nálada, motivace
- Kognitivní faktory: zkušenosti, učení, přesvědčení, inteligence

Druhy myšlení

- **myšlení konkrétní** - probíhá manipulace s vjemy, myšlení situační, názorové, praktické, metoda pokus - omyl (puzzle, vaření atd.)
- **myšlení názorné** - v mysli operujeme s představami (nejčastěji vizuálními)
- **myšlení abstraktní** - provádíme operace se **znaky** (symboly), př. matematickými, verbálními, logickými
- **pojmové myšlení** – nejběžnější, manipulace s verbálními znaky (pojmy)
- **propoziční myšlení** - základním elementem jsou propozice (výroky) vyjádřené ve verbálním kódu, s nimiž provádíme mentální manipulace

Mentální operace

- **analýza** - myšlenkové rozčlenění celku na části, podstatou analytického myšlení je popis částí určitého celku, analýza se pojí s kritickým hodnocením celku i jeho složek
- **syntéza** - sjednocování či kombinování jednotlivostí do určitého mentálního celku, závěr není obsažen ve výchozích údajích → výsledkem je něco nového
 - Příklad funkční fixace
- **indukce** - odvozování obecných závěrů z jednotlivých pozorování, na tomto staví většina psychologických výzkumů, pozor na konfirmační zkreslení (tj. tendence si ověřovat své výchozí předpoklady i názory pouze na základě důkazů, které je potvrzují)
- **dedukce** = vycházíme z obecného pravidla, které aplikujeme na jednotlivý konkrétní případ

Černá labuť

- Jsou všechny labutě bílé?
- Dedukce
- "Všichni lidé jsou smrtelní." (první premisa)
- "Sókratés je člověk." (druhá premisa)
- "Takže Sókratés je smrtelný." (dokázaný závěr)
- Indukce
- "Sókratés je smrtelný." (první premisa)
- "Sókratés je člověk." (druhá premisa)
- "Všichni lidé jsou smrtelní." (hypotéza o obecném)

Naučená bezmocnost

- Stav, kdy se jedinec naučí věřit, že nemá kontrolu nad situací, i když by kontrolu mít mohl
- Neměnný stav tak přetrvává i přes možnost změny
- **Martin Seligman (1967):** Experiment na psech: Psy byly rozděleny do tří skupin. Jedna skupina byla vystavena elektrickým šokům, které nemohly ovlivnit; druhá skupina mohla šoky zastavit, a třetí skupina šoky nedostala
- **Výsledek:** Psy, kteří se naučily, že nemají kontrolu, nepodnikly žádné kroky k útěku ani tehdy, když už možnost útěku byla
- Implikace??

Implikace

- Deprese: Lidé s depresí často pocítují, že nemají kontrolu nad svými životy.
- Vzdělávání: Studenti, kteří opakovaně zažívají neúspěch, mohou rezignovat na další snahu.

Haló efekt

- Kognitivní zkreslení, kdy pozitivní nebo negativní dojem z jedné vlastnosti člověka či věci ovlivní celkové hodnocení.
- **Příklad:**
 - Atraktivní lidé jsou často vnímáni jako inteligentní a kompetentní.
 - **Výzkum:** Edward Thorndike (1920): Vojáci hodnotili své nadřízené. Fyzicky atraktivní nadřízení byli hodnoceni jako efektivnější i v oblastech, kde jejich atraktivita nehrála roli, nebo nebyla jejich reálná kompetence znatelná

Kognitivní zkreslení a biasy

- Systematické chyby v myšlení, které ovlivňují rozhodování a úsudky.
1. Potvrzovací zkreslení (Confirmation Bias)
 - **Výzkum:** Lord, Ross a Lepper (1979) – Lidé s opačnými názory na trest smrti považovali stejné důkazy za potvrzení svého postoje.
 2. Efekt ukotvení (Anchoring Effect)
 - **Výzkum:** Tversky a Kahneman (1974) – Odhad hodnot byl ovlivněn počátečním číslem uvedeným v otázce.
 3. Efekt zpětného vidění (Hindsight Bias)
 - Tendence myslet si, že události byly předvídatelné po jejich uskutečnění.
 - **Příklad:** Po sportovním zápasu říkáme: „Věděl/a jsem, že vyhrají.“ nebo války

Heuristiky

- Mentální zkratky, které usnadňují rozhodování, ale často vedou k chybám
- Urychlují proces a vyžadují méně energie než racionální a hluboké uvažování
- Kahneman a Tversky
 - Behaviorální ekonomie (Nobelova cena)
- Možné pozorovat v každodenním životě
- Kniha: Myšlení rychlé a pomalé

Dostupnost (Availability Heuristic)

- Rozhodnutí na základě toho, jak snadno si vybavíme příklady
- **Příklad:** Lidé se více bojí leteckých nehod než autonehod, protože letecké nehody jsou mediálně přítomnější
- Využíváno primárně v reklamách
 - Alzák, ač absolutně nesnesitelný, je pro většinu lidí věrohodný
 - Při výběru mezi dvěma identickými produkty dáme přednost tomu, jehož název známe

Zákon malých čísel

- Lidé mají tendenci dělat závěry pouze z malého množství nasbíraných dat
- Pokud například čtyřikrát hodíme mincí a padne třikrát panna, lidé věří, že další v řadě padne orel. Při svém rozhodnutí si neuvědomují, že velké vzorky jsou přesnější než malé vzorky a zároveň, že malé vzorky poskytují extrémní výsledky mnohem častěji
- Lidé tedy podle Kahnemana věnují více pozornosti obsahu sdělení než informacím o jeho spolehlivosti

Ukotvení (Anchoring)

- Tendence spoléhat se na počáteční informaci (ukotvení) při rozhodování.
- **Příklad:** Slevy – „Původní cena 500 Kč, nyní za 300 Kč“ vytváří dojem výhodné nabídky, i když 300 Kč je běžná cena
- Smlouvání
- První názor/návrh

Reprezentativnosti

- Posuzování pravděpodobnosti na základě podobnosti s prototype/stereotypem
- **Příklad:** Pokud někdo vypadá jako vědec (brýle, kniha), je často považován za vědce bez ohledu na jiné faktory
- V reklamách bílé pláště
- Stereotypy

Kalibrovaný odhad

- Kolik obrazů je v Louveru?
- Kolik schodů je v Šikmé věži v Pise?
- Jak dlouhé je dohromady metro v Londýně?
- Kolik párků v rohlíku snědl vítěz Nathan's Famous hot dog eating contest v roce 2023?
- Kolik ostrovů má Indonésie?
- Kolik Coca-Coly je denně vypito?

Kalibrovaný odhad

- Kolik obrazů je v Louveru?
- 35,000
- Kolik schodů je v Šikmé věži v Pise?
- Jak dlouhé je dohromady metro v Londýně?
- Kolik párků v rohlíku snědl vítěz Nathan's Famous hot dog eating contest v roce 2023?
- Kolik ostrovů má Indonésie?
- Kolik Coca-Coly je denně vypito?

Kalibrovaný odhad

- Kolik obrazů je v Louveru?
- 35,000
- Kolik schodů je v Šikmé věži v Pise?
- 251
- Jak dlouhé je dohromady metro v Londýně?
- Kolik párků v rohlíku snědl vítěz Nathan's Famous hot dog eating contest v roce 2023?
- Kolik ostrovů má Indonésie?
- Kolik Coca-Coly je denně vypito?

Kalibrovaný odhad

- Kolik obrazů je v Louveru?
- 35,000
- Kolik schodů je v Šikmé věži v Pise?
- 251
- Jak dlouhé je dohromady metro v Londýně?
- 402km
- Kolik párků v rohlíku snědl vítěz Nathan's Famous hot dog eating contest v roce 2023?
- Kolik ostrovů má Indonésie?
- Kolik Coca-Coly je denně vypito?

Kalibrovaný odhad

- Kolik obrazů je v Louveru?
- 35,000
- Kolik schodů je v Šikmé věži v Pise?
- 251
- Jak dlouhé je dohromady metro v Londýně?
- 402km
- Kolik párků v rohlíku snědl vítěz Nathan's Famous hot dog eating contest v roce 2023?
- 62
- Kolik ostrovů má Indonésie?
- Kolik Coca-Coly je denně vypito?

Kalibrovaný odhad

- Kolik obrazů je v Louveru?
- 35,000
- Kolik schodů je v Šikmé věži v Pise?
- 251
- Jak dlouhé je dohromady metro v Londýně?
- 402km
- Kolik párků v rohlíku snědl vítěz Nathan's Famous hot dog eating contest v roce 2023?
- 62
- Kolik ostrovů má Indonésie?
- 17 508
- Kolik Coca-Coly je denně vypito?

Kalibrovaný odhad

- Kolik obrazů je v Louveru?
- 35,000
- Kolik schodů je v Šikmé věži v Pise?
- 251
- Jak dlouhé je dohromady metro v Londýně?
- 402km
- Kolik párků v rohlíku snědl vítěz Nathan's Famous hot dog eating contest v roce 2023?
- 62
- Kolik ostrovů má Indonésie?
- 17 508
- Kolik Coca-Coly je denně vypito?
- 1,9 miliard

Závěr a diskuze